Dr. M.V. Hiray. 2019

2018-19

Impact Factor - 6.261 ISSN - 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION

RESEARCH JOURNEY

INTERNATIONAL E-RESEARCH JOURNAL

PEER REFREED & INDEXED JOUR

2018

January - 2019 SPECIAL ISSUE- 88

RECENT TRENDS IN BANKING SECTOR

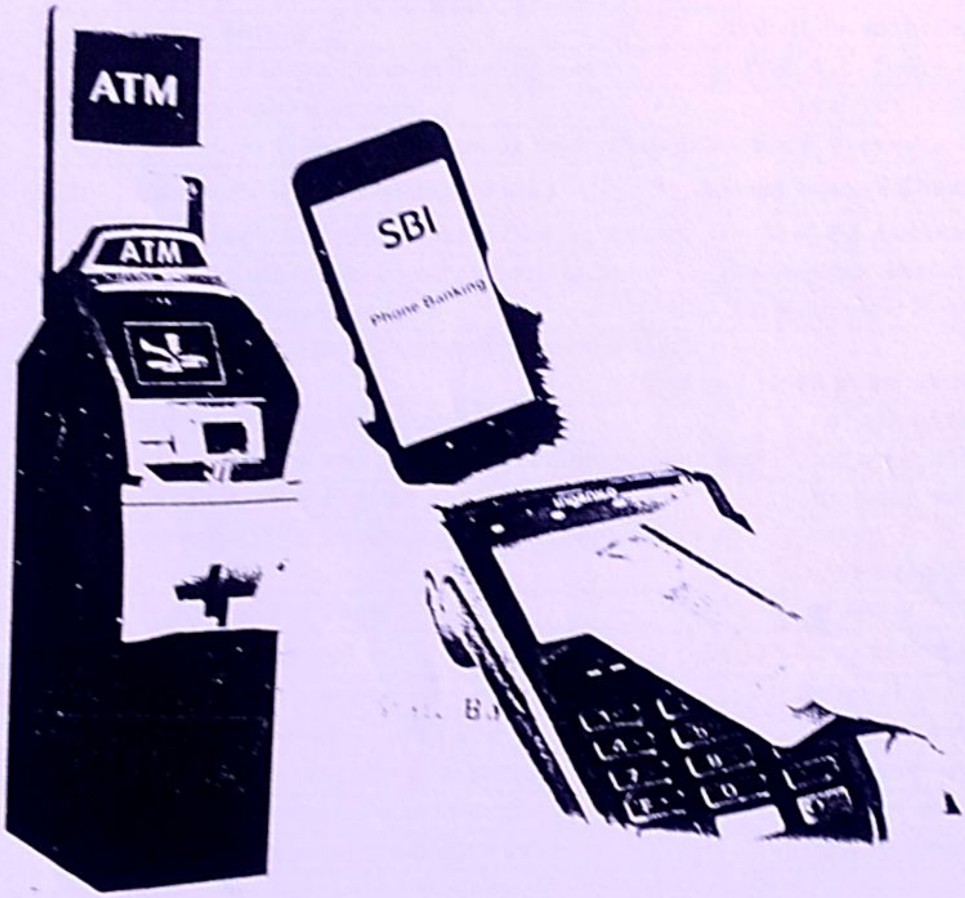

Guest Editor :
Dr. Dilip Dhondge
Principal,
K.A.A.N.M. Sonawane College,
Satana Tal. Baglan, Dist. Nashik (MS) India.

Executive Editor :
Prof. K.R. Padvi
Prof. R.T. Tuplondhe
Prof. P.K. Gawali

Chief Editor :
Dr. Dhanraj T. Dhangar
Yeola, Dist. Nashik (MS) India.

RESEARCH JOURNEY

This Journal is indexed in :
- UGC Approved Journal
- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmos Impact Factor (CIF)
- Global Impact Factor (GIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)
- Indian Citation Index (ICI)
- Dictionary of Research Journal Index (DRJI)

ISSN : 2348-7143
January-20

INDEX

No	Title of the Paper	Author's Name	Page No
1	Evolution and Importance of Social Banking in India	Dr. G. D. Kharat	05
2	Recent Trends in Banking	Prof. Vinayak Ramchandra Wasaikar	10
3	NPAS of Public–Cause and Remedies	Dr. Sabale N.S.	14
4	Pradhan Mantri Mudra Yojana	Dr. D. N. Kare	19
5	Challenges and Problems of Banking Sector in India	Dr. Manisha K. Aher	23
6	Mobile Banking	Prof. R. M. Ambekar,	26
7	A Study of Recent Trends in Banking Sector	Prof. A. L. Gaikwad	28
8	Modern Banking Services	Prof. B. C. Patil,	32
9	Information Technology in Banking Syste	Prof. Samadhan P. Suryawanshi	34
10	Challenges Before M-Banking in India	Kardak Santosh Eknath	37
11	EMV Chip Card : A Backbone of Banking Security	Prof. P.L.Gaikwad	41
12	Demonetization & Its Impact on Banking Sector	Dr. Jaywant Bhadane	44
13	E-Banking Security in India	Prof. Dr. Kshirsagar H. M.	47
14	नंदुरबार जिल्ह्यातील कृषी क्षेत्राच्या विकासात बँकांनी भूमिका	दिपक गावित व डॉ. डी.आर.जगताप	49
15	मोबाईल बँकिंग-आधुनिक काळाची गरज	डॉ.सुनील उगले	55
16	बँक व्यवसायातील नव्या तंत्रज्ञानाची आर्थिक विकासातील भूमिका	डॉ.एस.के.मगरे	59
17	कृषी क्षेत्रात बँकिंगची भूमिका	प्रा. सुनील कर्डक	63
18	भारतातील बँकिंग क्षेत्रातील वाढत्या एनपीए ची करणे व उपाय : एक अभ्यास	प्रा.एम.व्ही.हिरे	67
19	ई- बँकिंग आणि सुरक्षितता	प्रा.आर. जे .इंगोले	71
20	वेल – आऊट वेल- इन	प्रा.उदय टेके	74
21	बँकांच्या एकत्रीकरणाबाबत भारत सरकारचे धोरण	प्रा.आर.टी.तुपलोंढे	78
22	भारतीय बँक व्यवसायात झालेले बदल	डॉ.रमेश देसाई	81
23	आधुनिक बँकव्यवसायातील ई- बँकिंगसेवा	प्रा.प्रकाश गवळी	85
24	भारतीय बँकव्यवसायातील नवीन तंत्रज्ञान	प्रा.कृष्णा पाडवी	88
25	भारतीय बँकिंग क्षेत्रातील अलीकडील प्रवृत्ती	डॉ.डी.ए.सोनवणे	97

या अंकाचे सर्व अधिकार प्रकाशकांनी राखून ठेवले आहेत. प्रकाशक, संपादक यांच्या लेखी पूर्वपरव शिवाय यातील लेखांचे पुनर्प्रकाशन करता येणार नाही. या विशेषांकातील लेखांतून/संशोधन निबंधांतून झालेली मते ही त्या संबधित लेखाच्या लेखकांची वैयक्तिक मते आहेत, त्याच्याशी संपादक, प्रकाशक स असतीलच असे नाही. लेखांच्या मूळ स्वामित्व हक्काविषयीची (कॉपी राईट्स संदर्भातील) सर्वस्वी जबा संबंधित लेखकांची आहे.

भारतातील बँकिंग क्षेत्रातील वाढत्या एनपीए ची कारणे व उपाय : एक अभ्यास

प्रा. एम. व्ही. हिरे,
अर्थशास्त्र विभाग
म.स.गा. महाविद्यालय मालेगांव कॅम्प (नाशिक)

प्रस्तावना :

देशाच्या सर्वांगिण विकासात बँकांची भूमिका महत्वपूर्ण असते. जगातील कोणत्याही देशाच्या प्रगतीत बँकांचा सिंहाचा वाटा आहे. मानवी शरीरात ज्या प्रमाणे सर्वच रक्त वाहिण्याचे काम महत्वाचे असते तसेच अर्थव्यवस्थेत तितकेच महत्व बँकांना प्राप्त झाले आहे. देशातील सर्वच क्षेत्रांना भांडवल पुरवठा करण्याचे कार्ये बँका करतात. आणि बँकांमुळे लोकांना बचतीच्या सवय लागते. या बचतींचा उपयोग बँका गरजू लोकांना कर्ज देण्यासाठी करतात. अलीकडील काळात बँकांची खुपच प्रगती झाली आहे. भारतात बँक व्यवसायाचे अस्तित्व पुरातन काळात असल्याचे सांगितले जाते. बँक व्यवसायाचा उल्लेख वैदिक व बौध्दकालीन लिखाणातही दिसुन येतो. भारतात सूरुवातील एतद्देशीय बँका अस्तित्वात होत्या. त्यानंतर ब्रिटीशांच्या आगमन नंतर हळूहळू एतद्येशीय बँकांचे अस्तित्व संपुष्टात येऊ लागले पण अजूनही ग्रामीण भागात एतद्देशीय बँका अस्तित्वात आहेत.

भारतातील बँकिंग व्यवसायाचा विकास हा इंग्लंडच्या बँकिंग व्यवसायाच्या धर्तीवर झालेला असल्याचे दिसुन येते. जगातील पहिली मध्यवर्ती बँक इग्लंड मध्ये स्थापन झाली. त्यांनतर इतर देशांमध्ये मध्यवर्ती बँकेची स्थापना होऊ लागली. भारतातही ब्रिटीश काळात सन १९३४ मध्ये मध्यवर्ती बँक स्थापन करण्याविषयी कायदा करण्यात आला आणि सन १९३५ मध्ये भारतीय रिझर्व्ह बँकेची स्थापना करण्यात आली. त्यानंतर सन १९४९ मध्ये बँकिंग नियमन कायदा करण्यात येऊन देशातील बँकिंग व्यवसायाशी रिझर्व्ह बँकेचे संबंध निश्चित केले गेले. या कायद्यामुळे बँक ठेवीदारांचे संरक्षण करण्याची खास तरतुद करण्यात आली. तसेच बँकिंग क्षेत्रात वळकटी आणण्यासाठी रिझर्व्ह बँकेला काही अधिकारी प्राप्त झालेत. त्यामुळे भारतातील बँक व्यवसायाचा विकासात मदत झाली. आज देशातील बँकांना योग्य ते मार्गदर्शन आणि वेळप्रसंगी त्यांच्यावर नियंत्रण आणून त्यांचा विकास साधण्याचे कार्ये भारतीय रिझर्व्ह बँक करित आहे.

व्यापरी बँकांचे कार्ये योग्य रितीने चालण्यासाठी रिझर्व्ह बँकेचे बँकांवर नियंत्रण असते. बँकांनी रोखता, सुरक्षितता, लाभप्रदता यासारख्या तत्वांचे व्यापारी बँकांना पालन करावे लागते, बँक व्यवसाय हाही इतर व्यवसायांप्रमाणे नफा मिळविण्याच्या उद्येशाने चालविला जातो. त्यासाठी बँका आपल्या जवळ असलेल्या ठेवीतुन लोगांना कर्ज देतात. तेव्हा ठेवींवरील व्याजापेक्षा कर्जावरील व्याजदर जास्त असतो. यामधील अतंर हे बँकांचा नफा ठरतो, तेव्हा व्यापारी बँकांना ठेवीदारांच्या ठेवी कशा सुरक्षित राहतील याचीही दक्षता बाळगावी लागते, आणि कर्ज देतांना विचार पूर्वक कर्ज द्यावे लागते. परंतु अलीकडे काळात व्यापारी बँका अधिक नफा प्राप्त करण्याच्या हेतूने कर्जपुरवठा करतांना फारशी काळजी घेत नसल्याने बँकांच्या एनपीएचे प्रमाण दिवसेंदिवस वाढत असल्यामुळे बँका अडचणीत येत आहेत. सध्या स्थितीत देशातील बँकांचे वाढते एनपीएचे प्रमाण हा चिंतेचा विषय ठरला आहे. एनपीए मध्ये वाढ होण्याची कारणे आणि बँकांचे एनपीए कमी होण्याच्या दृष्टीने काय उपाय योजना सुचविता येतील या उद्येशान हा शोध निबंध लिहिण्यात आला आहे.

शोध निबंधाची उद्दिष्टये :

प्रस्तुत शोध निबंधाची उद्धीष्टे पुढील प्रमाणे आहेत.

ISSN : 2348-711
January-20

१. भारतातील प्रमुख व्यापारी बँकांचे एनपीए चे प्रमाण जाणून घेणे.
२. व्यापारी बँकांच्या एनपीए मध्ये वाढ होण्याची कारणे.
३. व्यापारी बँक एनपीएचे प्रमाण कमी करण्याच्या दृष्टीने उपाय सुचविणे.

भारतातील बँकांप्रमाणे एनपीए ची स्थिती (जुन २०१७)

अ.क्र.	बँकेचे नांव	एनपीए (को.रु.)	एनपीए प्रमाण	अ. क्र.	बँकेचे नांव	एनपीए (को.रु.)	एनपीए प्रमाण
१	स्टेट बँक	१८८,०६८	६.६७	१५	आंध्र बँक	१६,४२८	१३.३३
२	पंजाब नॅशनल बँक	५७,७२१	१३.६६	१६	देना बँक	१२,६६४	१७.३७
३	बँक ऑफ इंडिया	५१,०१९	१३.०५	१७	इंडियन बँक	६,६५३	७.२१
४	आयडीबीआय बँक	५०,१७३	२४.११	१८	एचडीएफसी बँक	७,२४३	१.२४
५	बँक ऑप बडोदा	४६,१७३	११.४०	१९	विजया बँक	६,८१२	७.३०
६	आयसीआयसीआय बँक	४३,१४८	७.६६	२०	कोटक महिंद्र बँक	३,७२७	२.५८
७	कॅनरा बँक	३७,६५८	१०.५६	२१	आयडीएफसी बँक	२,००४	४.१३
८	युनि. बँक ऑफ इडिया	३७,२८६	१२.६३	२२	दि.फेडरल बँक	१,८६८	२.४२
९	इंडियन ओव्हर बँक	३५,४५३	२३.६०	२३	दि. साऊथ इंडीयन बँक	१,६६१	३.६१
१०	सेंट्रल बँक ऑफ इंडीया	३१,३६८	१८.२३	२४	दि. कर्नाटक बँक	१,६६१	४.३४
११	युको बँक	२५,०५४	१६.८७	२५	येस बँक	१,३६४	०.६७
१२	ॲक्सीस बँक	२२,०३१	५.०३	२६	सिटी युनियन बँक	७३५	३.०५
१३	कार्पोरेशन बँक	२१,७१३	१५.४६	२७	धनलक्ष्मी बँक	३५४	५.६२
१४	बँक ऑफ महाराष्ट्र	१८,०४९	१८.५९	२८	डी.सी.बी. बँक	२८५	१.७४

वरील तक्ता दर्शविल्या प्रमाणे भारतातील प्रमुख बँकांचा एनपीए असुन यामध्ये खाजगी बँकांच्या तुलनेत राष्ट्रीयकृत बँकांचे एनपीए प्रमाण जास्त असल्याचे दिसुन येते. यावरुन भारतातील राष्ट्रीयकृत बँकांच्या कार्यप्रणालीत सुधारणा होणे गरजेचे आहे. भारतातील बँकांच्या एनपीएमध्ये वाढ होण्याची कारणे पुढील प्रमाणे सांगता येतील.

भारतातील बँकांमधील एनपीएचे प्रमाण वाढण्याची कारणे.

आर्थिक परिस्थिती :-

व्यापारी बँका ज्यावेळी कर्जदाराला कर्ज देतात तेव्हा अर्थिक परिस्थिती चांगली असते आणि [illegible] परतफेडीच्या वेळी कर्जदाराला अपेक्षित उत्पन्न मिळत नाही तेव्हा तो कर्ज फेडु शकत नाही.

नैसर्गिक आपत्ती :-

भारतात मोठ्या प्रमाणात कृषी व्यवसाय केला जातो. तेव्हा या व्यवसायाला नैसर्गिक आपत्तींना सामोरे जावे लागते. कधी कोरडा दुष्काळ तर कधी ओला दुष्काळ पडणे, पिकांवर रोगाचा [illegible]

II JOURNEY' International Multidisciplinary E- Research Journal
pact Factor - (SJIF) - 6.261, (CIF) - 3.452(2015), (GIF)-0.676 (2013)
Special Issue 88 : Recent Trends in Banking Sector
UGC Approved Journal
ISSN : 2348-7143
January-2019

), शेतीमालाच्या किंमती कमी होणे यामुळे अनेक वेळ केलेला खर्च शेतकऱ्याला भरुन काढणे रणामी त्याने घेतलेल्या कर्जाची फेड त्याला करता येत नाही.

ी :-

ीकरणाच्या काळात अमेरिकेतील तेजी-मंदीची स्थिती भरतात येण्यास वेळ लागत नाही. या काचा सामना करणे व्यापारी, उद्योजक, विक्रेते या सर्वांना करावा लागतो. आणि त्यामुळे वेळेत फेडु शकत नाहीत.

ाणिकपणा :-

ील काळात बँक कर्ज घेऊन कर्जाची परत फेड न करण्याचे प्रमाण दिवसेंदिवस वाढत आहे. ला राजकिय पक्षांकडुन केल्या जाणाऱ्या सवंग लोकप्रिय घोषणांमुळे कर्जमाफीची घोषणा केली माफ होईल. यामुळे देखिल कर्ज परतफेड न करण्याचे प्रमाण वाढत असल्याने बँकांच्या ेत आहे

कारणासाठी :-

अनुत्पादक कारणासांठी बँकेशी खोटे कारण दाखवून कर्ज घेतात. त्यामुळे असे कर्ज ो आणि त्याची परतफेड करणे शक्य न झाल्याने बँकांच्या कर्ज बुडीच्या प्रमाणात वाढ ीच्या लग्नासाठी, अंत्यसंस्कार, सणवार साजरे करण्यासाठी अशी कर्जे घेतली जातात.

कर्मचाऱ्यांचा अप्रमाणिकपणा :-

बँकेचा अधिकारी किंवा कर्मचारी वर्ग आपल्या मित्र, नातेवाईक, प्रतिष्ठित व्यक्ती यांना ाची कर्ज परफेडीची परिस्थिती विचारात न घेता कर्जमंजूर करतात तेव्हा अशा कर्जाची केच्या बुडीत कर्जाच्या प्रमाणात वाढ होते.

ननाय देखिल भ्रष्टाचार मुक्त नाही. बँकेतील काही अधिकारी व कर्मचारी बऱ्याच मंजूर करतात किंवा अपूर्ण कागदपत्रावर कर्ज देतात. त्यामुळे असे हे अप्रमाणिक लोक ात जमतात कर्ज परतफेड वेळेवर करत नाही त्यामुळे बुडीत कर्जाची आकडेवारी

ण्याचे उपाय. :

ारी :-

न कर्मचारी हे प्रमाणिक व कर्तव्यदक्ष असले तर त्यामुळे कर्जदारांना ते योग्य ते पत्रांची पूर्तता करुनच कर्ज दाखला कर्ज मंजुर करतील परिणामी अशा कर्जाची ीचे प्रमाण कमी होण्यास मदत होईल.

नियमांत बदल :-

पत्र बँकेच्या व्यवहारांचा आरसाच असतो. दरवर्षी प्रत्येक बँकेला आपला ताळेबंद ागतो. तेव्हा असा ताळेबंद एका ऐवजी प्रत्येक महिन्याला तपासणीसाठी प्रत्येक बँकेला ाम ी समज रिझर्व्ह बँक देत राहील. त्यामुळे बँकांच्या एनपीएचे प्रमाण

Maratha Vidya Prasarak Samaj, Nashik

Karmveer Abasaheb Alias N. M. Sonawane Arts, Commerce and Science College, Satana

Tal. Baglan, Dist. Nashik

(Affiliated to S. P. P. University, Pune and NAAC Reaccredited with 'A' Grade (CGPA- 3.19)

Savitribai Phule Pune University

TWO - DAYS STATE LEVEL SEMINAR

ON

"RECENT TRENDS IN BANKING SECTOR"

(11 and 12 JANUARY, 2019)

CERTIFICATE

This is to certify that Prof./Dr./Mr./Smt. M.V. Hiray *from* MSG College Malegaon, Nashik *has actively participated / worked as resource person / presented research paper on* "भारतातील बँकींग क्षेत्रातील वाढत्या NPA ची कारणे व उपाय: एक अभ्यास" *in the two days State Level Seminar organized by Department of Economics & sponsored by BCUD, Savitribai Phule Pune University Pune.*

Prof. K. R. Padvi
Coordinator & Head
Department of Economics

Dr. Dilip Dhondge
Principal
K.A.A.N.M.S.College,Satana